

Cuvânt-înainte

Ideea reeditării trilogiei de eseuri structurate despre literatura română este mai mult decât binevenită. De ce binevenită? Deoarece reprezintă un material bogat, selecționat cu rigoare și acuratețe, în conformitate cu programa Ministerului Educației pentru învățământul preuniversitar.

Volumele trilogiei – Proză, Poezie și Dramaturgie – prezintă în ordine cronologică operele literare clasice din limba română, de la origini până în prezent. În capitolul introductiv al Prozei sunt prezentate și originile și evoluția limbii române. Scriitorii contemporani, activi în plan literar astăzi, se regăsesc și ei în analizele literare din această trilogie.

Astfel, trilogia se constituie într-un material didactic complementar manualelor de limba română, util atât profesorilor, cât și tinerilor care doresc să își consolideze și aprofundeze cunoștințele de literatură română.

De ce eseuri structurate? Pentru că eseul, când ne referim la activitatea de învățământ, oferă posibilitatea unui autor să evalueze și să trateze un subiect într-un mod original, creativ, într-un limbaj literar. Eseurile structurate folosite în interpretarea operelor literare pot fi: analiză literară, comentariu literar, caracterizare de personaje, rezumat, paralelă literară, sinteză literară etc. Toate acestea pot fi regăsite în paginile acestei trilogii, adaptate tipului de subiect analizat. Toate materialele realizate au fost gândite, revizuite iar și iar, organizate, cizelate și esențializate, astfel încât să faciliteze înțelegerea și reținerea informațiilor prezentate.

Trilogia a apărut ca urmare a experienței la catedră a autoarei, dar, mai ales, datorită preocupărilor și pasiunii acesteia pentru literatura română și a dorinței de a asigura subiecților cuprinși în actul educativ un suport pentru orele de literatură română. Realizarea unei lucrări atât de ample, care abordează toate domeniile literaturii, a necesitat parcurgerea unei vaste bibliografii care, în timp, a condus la decantarea ideilor și interpretărilor originale ale autoarei. Sunt impresionante competența, rigoarea și claritatea

ideilor exprimate, demers susținut pe tot parcursul acestei lucrări atât de extinse. Având în vedere experiența autoarei, aceasta a simțit nevoia, la fel ca și în ediția precedentă, să definească și să explice mai întâi termenii și conceptele operaționale utilizate. Explicațiile teoretice de la începutul volumelor, ilustrate cu exemple pertinente, urmăresc ca cititorul tânăr să poată înțelege și folosi corect aceste noțiuni

La începutul volumului de proză narativă, se definesc tipurile de proză literară: basmul, schița, povestirea, nuvela și romanul, urmate de capitolul privind structura textului narativ. Toate acestea pregătesc cititorul pentru analizele complexe care vor urma. Situația este similară și pentru volumele din domeniul dramaturgiei și poeziei. Volumul referitor la dramaturgie se deschide cu comentarii despre genul dramatic și speciile sale, iar cel despre poezie cu definirea conceptului de poezie și a termenilor de structură, compoziție și evoluție specifici poeziei.

Așa cum s-a precizat anterior, prezentarea operelor se face cronologic, de la începuturi până în contemporaneitate. Analizele, pe subiecte diverse, dovedesc înaltul profesionalism al autoarei, preocupată permanent ca mesajul transmis elevilor să fie perceput corect.

Este atât de mult material în această trilogie și analizele sunt atât de bine realizate, încât se constituie într-o lucrare foarte utilă și necesară elevilor de liceu. De asemenea, lucrarea constituie și un exemplu al modului în care poate fi abordată și gândită literatura română ținând cont de subiecții cuprinși în actul educativ.

Este important de subliniat că toate analizele sunt efectuate aplicat, pe text. Deprinderea elevilor de a analiza textul literar și de a emite judecați numai pe baza argumentelor oferite de text joacă un rol semnificativ în procesul de formare și educare a gândirii acestora pentru a înțelege corect un text și a putea formula idei originale. În felul acesta va crește performanța lor școlară și, probabil în viitor, vor fi mai orientați în alegerea, aprecierea și deschiderea spre lecturi literare.

Utilitatea acestei lucrări este sporită și de introducerea unor capitole precum: *Limbă și Comunicare* (Proza narativă), *Paralele literare* (Proza narativă), *Identitate culturală în context european* (Poezia) sau studii de caz: *Orientări tematice – Tipuri de Roman* (Proza narativă), *Evoluția creațiilor lirice în literatura română* (Poezia), *Tipuri de roman în perioada interbelică* (Proza narativă) sau *Literatura aservită ideologiei comuniste* (Proza narativă).

Volumul și varietatea analizelor prezentate, precum și calitatea științifică a acestora sunt cu adevărat impresionante. Spre deosebire de prima

ediție, pentru o prezentare completă a romanului românesc, autoarea a mai adăugat volumului de proza narativă încă trei capitole noi: *Postmodernismul*, *Paralele literare* și *Sinteze literare*.

Postmodernismul

Sunt analizate trăsăturile și manifestările caracteristice ale postmodernismului, în romanele *Florin scrie un roman* (Mircea Cărtărescu), *Zmeura de câmpie* (Mircea Nedelciu), *Femeia în roșu* (Mircea Nedelciu, Adriana Babeți, Mircea Mihăieș), *F* (D.R. Popescu). Este un capitol necesar deoarece nu numai că explică concis ce înseamnă postmodernismul, ci și, mai ales, subliniază dimensiunea sa livrescă, facilitând înțelegerea fenomenului de către elevi.

Paralele literare

În acest capitol sunt propuse câteva teme foarte interesante și incitante pentru elevi precum: *Sărmanul Dionis*, de Mihai Eminescu, și *Loștrița*, de Vasile Voiculescu, sau *Cartea nunții*, de George Călinescu, și *Viața ca o pradă*, de Marin Preda. Acest capitol le oferă elevilor exemple concrete privind modul în care trebuie alcătuită o astfel de compunere: stabilirea elementelor comune celor doi autori (citate), diferențele (citate), modul de gândire original al fiecărui scriitor (citate). Nu numai în acest caz, dar și prin celelalte analize, autoarea oferă sistematic scheme și repere pentru elaborarea diverselor tipuri de analize care ordonează gândirea și sporesc încrederea elevilor în forțele proprii ca emitenți pertinenti de mesaje scrise.

Sintezele literare

Capitolul de *Sinteze literare* este un alt exemplu de eseu structurat. Acesta cuprinde eseurile: *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade și Vasile Voiculescu*, *Contribuția scriitorilor interbelici la dezvoltarea romanului românesc modern de analiză psihologică* și *Critici și istorici literari*.

Volumul referitor la dramaturgie respectă și el întocmai cerințele unui eseu structurat. Se deschide cu comentarii despre genul dramatic și speciile sale, materialul literar fiind apoi grupat pe capitole: tragedie, drama, comedie.

Volumele despre poezia românească sunt cu adevărat remarcabile. În afara explicațiilor teoretice introductive (evident urmate de exemple reprezentative), ca și în celelalte volume, în capitolul *Studiu de caz – Evoluția creațiilor poetice în literatura română*, autoarea trece în revista succint primele încercări de producții lirice în limba română, începând cu cele religioase din secolul al XIV-lea și terminând cu postmodernismul sau generația '80.

Urmează apoi un număr impresionant (120) de poezii populare sau culte analizate. Într-o lume în care tinerii sunt asaltați de tehnologie, poezia li se pare, adesea, dificilă, prea puțin atrăgătoare. Analizele, realizate într-un limbaj accesibil, urmăresc ca elevii de liceu să înțeleagă și să valorizeze poezia, să se bucure de magia cuvintelor și de emoțiile adânci transmise de aceasta.

În fața acestei întreprinderi intelectuale atât de vaste, se poate afirma pe drept cuvânt că această trilogie nu este altceva decât o *Istorie a literaturii române, prin eseuri structurate, pentru învățământul preuniversitar*, o realizare cu adevărat excepțională a autoarei, fiind de un real folos pentru învățământul preuniversitar.

Prin pasiunea pentru limba română, autoarea deține o poziție unică printre specialiștii din domeniu, ocupându-se la fel de intens și de gramatica limbii române. Cărțile sale de gramatică, revăzute și adăugite permanent, constituie un ghid folositor pentru toți cei care doresc să scrie și să vorbească corect românește. Ca întotdeauna, aceste cărți sunt clare, cu multe exemple, cu exerciții și cu o secțiune de răspunsuri în care, din nou, se explică detaliat de ce este corectă numai o anumită soluție.

În concluzie, trilogia Marianeii Badea – Proza narativă, Dramaturgia, Poezia – constituie o lucrare necesară și utilă, reprezentând un câștig pentru învățământul preuniversitar.

Prof. VICTORIA VUȘCAN

POEZIA

Accepții ale termenului Structură, compoziție și evoluție

ACCEPȚII ALE TERMENULUI

POEZIA este creația literară lirică, prin care poetul își exprimă ori sugerează *în mod direct* o idee, o emoție, un sentiment, o stare sufletească, apelând la imagini artistice, la cuvinte cu sens figurat și care are – din punct de vedere formal – muzicalitate, armonie și ritm. **Liricul** este o formă **artistică**, prin care poetul „se comunică”, așa cum definea **Tudor Vianu** limbajul poetic al ideilor și sentimentelor *exprimate direct*.

Poezia poate aparține **genului epic**, dacă are *fir narativ* și exprimă **în mod indirect** concepția autorului prin intermediul *personajelor* ori se înscrie în **genul liric** dacă exprimă **direct** sentimentele, stările, ideile, atitudinea și viziunea scriitorului, modul de expunere fiind *descrierea*.

COMUNICAREA ÎN TEXTUL POETIC este definită atât de *eul liric/ eul poetic/ vocea poetică/*, precum și de raportul dintre *autor și eul liric*.

◆EUL LIRIC/ EUL POETIC/ VOCEA LIRICĂ/ VOCEA POETICĂ.

Poezia modernă impersonalizează comunicarea, introducând un nou concept, „**eul liric**” sau „**eul poetic**”, cunoscut și ca **lirism subiectiv**. Acesta nu trebuie confundat cu „*eul empiric*”, adică biografic și nici cu „*eul psihologic*”, care aparține simțirii personale a autorului.

EUL POETIC este „*vocea interioară*” a creatorului de poezie, detașat de lume și de realitatea înconjurătoare. O definiție plastică a eului liric a formulat poetul francez **Rimbaud**: „*Eu este un altul*”, nu în sensul înstrăinării poetului de ideea de confesiune, ci dimpotrivă, mergând către obiectivarea creației. În studiul intitulat sugestiv „*Poetica*”, **Aristotel** diferenția, pentru

prima oară, discursul oratoric de evocarea imagină, care se bazează pe *imitația realului*, adică „*mimesis*”.

Poetica tratează – așadar – aspectele generale legate de forma și de funcțiile textului literar, atât pentru creațiile în versuri, cât și pentru cele în proză. Principiul mimesis-ului a generat sistemul de norme specifice operelor lirice, prozodia, procedeele stilistice, reperele estetice și filozofice care se regăsesc într-un text literar.

În studiul intitulat „*Atitudinea și formele eului în lirica lui Eminescu*”, **Tudor Vianu** a definit – în afară de „*eul poetic*” – încă două tipuri de **liric**:

□ **lirica „măștilor”** este proprie creațiilor în care poetul își exprimă ideile, sentimentele, concepțiile „*sub o mască străină*”, așa cum se întâmplă în poemul „*Luceafărul*”: **Eminescu** învederează ideile sub masca astrului nocturn sau a Demiurgului. În cazul liricii măștilor, se manifestă „*un eu mai îndrăzneț, mai viu colorat, mai radical în judecățile și simțirile sale*”. Exemplul prin care **Vianu** susține acest nou concept este poezia „*Rugăciunea unui dac*” de **Mihai Eminescu**;

□ **lirica „rolurilor”** – poetul se identifică, se contopește cu un personaj, „*așa cum face totdeauna creatorul de caractere dramatice și epice*”; respectivul personaj nu reflectă, în totalitate, sentimentele poetului, deși acesta nu le respinge, ba chiar „*le susține și pe acestea*”, dar pe care le-a remarcat manifestându-se în jurul său și le relevă în poezie. Lirica rolurilor reliefează „*un eu care se joacă și care experimentează posibilități dintre cele mai îndepărtate ale sale*”. Exemplul argumentativ este poemul „*Înger și demon*” de **Mihai Eminescu**.

George Călinescu, în „*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*”, remarcă o particularitate inedită a poeziei lui **George Coșbuc** și anume **lirismul obiectiv**. Prin această nouă **tehnică lirică** se realizează o **poezie obiectivă**, în afara conștiinței poetului și independent de ea, cu alte cuvinte, comunicarea stărilor, sentimentelor ideilor acestuia se face prin intermediul personajelor, dar atitudinea creatorului rămâne **lirică**. În idilele pastorale, construite ca „*niște monoloage*”, se manifestă „*lirismul în forma aceasta obiectivă*”, **Coșbuc** realizând „*o poezie teatrală, așa cum există un teatru de poezie*”.

◆ TIPURI DE LIRISM

● **Lirismul subiectiv** presupune *prezența eului liric în textul poetic*. *Mărcile lexico-gramaticale ale eului poetic sunt pronumele și verbele la persoana I, dativul etic, adresarea directă prin verbe/pronume la persoana a II-a și substantive în vocativ*.

● **Lirismul obiectiv** se definește prin *detașarea eului liric prin intermediul unor „măști” lirice/ personaje*. *Mărcile lexico-gramaticale ale lirismului*

obiectiv, care marchează distanțarea eului liric în textul poetic, sunt reprezentate de *pronume și verbe la persoana a III-a*, de *înlocuirea eului liric printr-un personaj*.

◆ **ELEMENTELE DE COMPOZIȚIE** în textul poetic sunt:

● **Titlul** – cuvânt/ sintagmă care se așază în fruntea unei cărți, a unui capitol, a unei poezii etc., concentrând problematica tratată, indicând sugestiv conținutul creației;

● **Incipitul** – formula introductivă într-o operă literară, cu o anumită relevanță estetică, proprie construcției exterioare a acesteia.

● **Secvența poetică** – seria de evenimente, imagini, stări poetice corespunzătoare unei singure idei. O secvență poetică poate fi alcătuită din una sau mai multe strofe, iar o poezie poate avea mai multe idei literare structurate în tot atâtea secvențe poetice;

● **Relațiile de simetrie și de opoziție** – sunt elemente de compoziție în textul poetic:

***relațiile de simetrie** se realizează prin dispunerea, într-un mod concordant, a unor cuvinte/ sintagme/ secvențe poetice identice în discursul liric, fiind așezate într-o îmbinare armonioasă, cu accent pe ideea poetică și cu efect eufonic;

***relațiile de opoziție** constituie un raport între elemente lirice antitetice, care coexistă opunându-se ori excluzându-se, cu scopul de a învedera ideea poetică sau semnificațiile respectivelor cuvinte/ sintagme/ secvențe poetice.

● **Elemente de recurență – motive centrale** cu semnificații profunde și funcție de liant al imaginilor artistice din structura unei creații literare. **Laitmotivul** este motivul literar (cuvântul cheie/ sintagma/ simbolul) care se repetă în cursul operei și are rolul de a accentua imaginea artistică/ ideatică, întărându-se, uneori, refrenului.

◆ **LIMBAJUL ȘI EXPRESIVITATEA TEXTULUI POETIC** se definesc prin caracteristici specifice stilului artistic, prin sensul conotativ (figurat) al cuvintelor, prin originalitatea, inovația și unicitatea expresiei, precum și printr-o bogăție lexicală de neologisme, arhaisme, regionalisme, care alcătuiesc registrul stilistic al limbajului. Funcția estetică a limbajului artistic se realizează prin **expresivitate, ambiguitate, sugestie, reflexivitate**:

● **Expresivitatea poetică** presupune exprimarea plastică a ideilor, într-un stil particularizat prin noutate și inventivitate a imaginarului poetic, prin selectarea unui lexic adecvat transmiterii de stări emoționale cititorului.

Semnificații ale timpurilor și modurilor verbale, cu puternică expresivitate în creația lirică:

***Prezentul etern/gnomic** exprimă o acțiune ce se desfășoară simultan cu momentul vorbirii, sugerând **permanentizarea** acțiunii/ stării/ sentimentului eului liric, fără a se întrevădea o finalizare; prezentul istoric sau narativ exprimă sensul timpului trecut cu nuanță de **eternizare** a acțiunii, gestului, atitudinii, de **reactualizare** a acesteia: „*Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare/ Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare*” („*Scrisoarea III*”, de Mihai Eminescu)

***Perfectul simplu** – acțiune/ stare de dată recentă, finalizată de curând, sugerând o **activitate statornică și neîntreruptă**: „*Făcui din zdrențe muguri și coroane*” („*Testament*”, de Tudor Arghezi);

***Imperfectul** – acțiune începută și neterminată, sugerând **stări incerte, de nesiguranță și provizorat, fără speranța vreunei împliniri a ideii/ sentimentului eului liric**: „*Dar orice lucra / Noaptea se surpa!*” („*Miorița*”, baladă populară);

***Perfectul compus** – acțiune finalizată deja într-un trecut îndepărtat, **certitudinea unei activități/ unui sentiment, unei stări, unei idei ori nostalgia senzațiilor/ sentimentelor trăite cândva** (adolescență, tinerețe, iubire etc.): „*Patria ne-a fost pământul / Unde ni-au trăit strămoșii*” („*Patria română*”, de George Coșbuc);

***Viitorul** – proiectarea acțiunii într-un **timp nedefinit, neidentificat, o dorință propulsată într-un cândva incert, fără finalizarea stării/ idealului/ sentimentului**, poezii apelând adesea la forme ale viitorului popular pentru efect stilistic de oralitate: „*Și mi-i spune-atunci povești/ Și minciuni cu-a ta guriță,/ Eu pe-un fir de romaniță/ Voi cerca de mă iubești.*” („*Floare albastră*”, de Mihai Eminescu);

***Conjunctivul și condițional-optativul** – **dorința, năzuința, tânjirea pentru împlinirea unui sentiment/ ideal/ aspirații/ dor, sugerând prelungirea la nesfârșit/ permanentizarea dorinței/ acțiunii, fără a se întrevădea realizarea acestora**: „*O oară să fi fost amici/ Să ne iubim cu dor;/ S-ascult de glasul gurii mici/ O oară și să mor.*” („*Pe lângă plopii fără soț*”, de Mihai Eminescu); „*Ce voi? Aș vrea să nu mai stai/ Pe gânduri totdeauna,/ Să râzi mai bine și să-mi dai/ O gură, numai una.*” („*Lucafărul*”, de Mihai Eminescu)

***Imperativul** – **o poruncă, un îndemn ori o chemare afectivă**, adesea sugerând fiorul lăuntric, emoția provocate de nerăbdare/ surescitare, așteptarea persoanei/ stării nostalgice căreia îi duce dorul; „*O, rămâi, rămâi la mine/ Te iubesc atât de mult*” („*O, rămâi...*”, de Mihai Eminescu) „*Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,/ În care te-adânciră barbarii de tirani!*” („*Deșteaptă-te, române!*”, de Andrei Mureșanu);

***Infinitivul** – esența semantică a verbului, definește **acțiunea în sine, identitatea sensului intrinsec al cuvântului**: „Nu credeam să-nvăț a muri vre-odată” [„*Odă (în metru antic)*”, de Mihai Eminescu];

***Gerunziul** exprimă **permanentizarea acțiunii**, sugerează o **stare sau un sentiment etern, o idee obsesivă** de care eul liric nu se poate detașa: „De-atâtea nopți aud plouând/ Aud materia plângând” („*Lacustră*”, de George Bacovia).

● **Ambiguitatea** în stilistică este un procedeu bazat pe **echivocul lexical/gramatical** rezultat din posibilitatea de a interpreta diferit, din punct de vedere semantic, un cuvânt sau o construcție, prin sens conotativ, ironie sau repetiție. Se definește printr-un **joc de cuvinte** asemănător **calamburului**, care este o figură de stil bazată pe echivocul rezultat din alăturarea/ substituirea a două cuvinte asemănătoare sonor (omofone), dar având sensuri diferite, în scopul obținerii unui efect emoțional/ comic (Banul este *nume rar* = „numerar” – Mihail Kogălniceanu). **Formă de manifestare a funcției ludice a limbajului**, ambiguitatea este un procedeu alegoric, care determină în context alcătuirea unei întregi **serii figurative** și care se realizează, în principal, prin:

***omonimie, polisemie și paronimie**: „O lume e în lume și o vecie ține” (Mihai Eminescu); „Și nu cunoști pe buza mea scânteietoare/ Buzele calde câte m-au sorbit” (Tudor Arghezi).

***tropi: metonimia, repetiția cu implicații semantice, refrenul**: În poezia „Sara pe deal” (Mihai Eminescu) **ambiguitatea stilistică** se distinge prin **repetiția epitetului „vechi”**, așezat în combinații surprinzătoare: streșinile „vechi” ale caselor sugerează păstrarea obiceiurilor tradiționale străbune ale satului românesc, „*clopotul vechi*” dezvăluie credința creștină ancestrală a românului, iar „*vechiul salcâm*” reconstituie viziunea iubirii manifestate în mijlocul naturii ocrotitoare, sentiment ce definește omul contopit cu teluricul și cosmosul din timpuri imemorabile;

***împletirea registrelor stilistice și a stilurilor funcționale**: În poezia „Din ceas dedus...” (Ion Barbu), **imaginile artistice** se îmbină cu **terminologiile științifice**, luate mai ales din matematică – „*însumare*” – și cu **neologismele-epitet** – „*nadir latent*”.

● **Sugestia** textului liric este ilustrată prin **procedeele artistice/ figurile de stil (tropi)** care compun un tablou unic prin frumusețe, un adevărat ansamblu estetic realizat prin îmbinarea **imaginilor vizuale cu cele motorii, auditive, olfactive, cromatice**, provocând o emoție puternică de admirație și încântare asupra cititorului. **Procedeele artistice/ figurile de stil (tropii)** se structurează, după criteriile lingvistice, în **trei categorii**: